

JOHAN TORSTENSSON*

Företagare och särintressen? Svar till Westholm

Det är trevligt att min ledare i *Ekonomisk Debatt* nr 8/1994 inspirerat Carl-Johan Westholm (CJW) till en kommentar

(Westholm [1995]). Kommentaren är intresseväckande även om jag måste tillstå att jag inte till alla delar förstår den. Låt mig emellertid ge ett antal kommentarer. Till att börja med behandlade mitt inlägg flera frågor. Förutom risken för särintressen nämnde jag också företagarnas inflytande som ett demokratiskt problem och att företagare knappast är kompetenta att

Fil dr JOHAN TORSTENSSON är forskare vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet. Han var redaktör för Ekonomisk Debatt 1993–94. Denna termin är han verksam vid FIEF och vid Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

* Jag tackar Jonas Agell och Magnus Henrekson för värdefulla synpunkter. Ansvar för åsikterna i svaret är dock helt och hållet mitt.

uttala sig om övergripande ekonomisk-politiska frågor.

Jag begränsar mig huvudsakligen till att behandla företagare som särintresse, men gör på slutet några allmänna kommentarer.

Låt mig därför börja med CJWs distinktion mellan "särintressen och gruppintressen", som jag tyvärr måste erkänna att jag inte riktigt förstår. Så här ser jag på "särintressen": Å ena sidan är olika former av intressegrupper ett naturligt inslag i en demokrati. Det är svårt att tänka sig andra sätt olika individer eller grupper av individer kan få ett inflytande som ett komplement till och som en del av den representativa demokratin. Å andra sidan är det välkänt från den politisk-ekonomiska forskningen att särintressen kan genomdriva krav som är skadliga för samhällsekonomin. På så sätt kan beteenden som är individuellt rationella leda till samhällsekonomisk ineffektivitet.

Självklart skulle jag inte önska att vi kunde avskaffa "särintressen" (hur det nu skulle gå till). Man kan till exempel som Magee [1994] hävda att "My current view is that the economic costs of lobbying and rent-seeking are just the transaction costs of running a democracy". Vi ska också komma ihåg att en del "särintressen" faktiskt kan verka för att avskaffa snedvridningar ("snedvridnings-förstörande lobbying", se tex Bhagwati [1982]). I tvärsnittsanalyser tycks det också som om demokratier skulle ha ett någorlunda väl inbyggt försvar mot att särintressen skulle få alltför stora snedvridande effekter (Nalin & Torstensson [1995]). Det är alltså enligt min mening rimligt att särintressen spelar en viss roll i en väl fungerande demokrati. Jag kan inte med *mina värderingar* heller hålla med om att det *bara* är handikappade och svårt sjuka som skulle ha rätt att ställa krav på utjämning och därigenom fungera som "särintresse". Att gå närmare in på dessa mer filosofiska och mycket normativa resonemang skulle dock här föra alltför långt.

Att särintressen kan ha en roll att spela i en demokrati betyder dock inte att vi inte bör försöka något begränsa deras inflytande. På olika sätt kommer de flesta, eller åtminstone många, särintressen att verka för åtgärder som är samhällsekonomiskt skadliga. Det kan tex ske genom att utnyttja den offentliga sektorn där varje grupp bara betalar en mindre del av de förmåner de kan tillgodogöra sig. Särintressen leder ofta inte bara till att den gemensamma kakan blir mindre. Det är också troligt att en hel del av de åtgärder som särintressena kräver, av de flesta av oss inte upplevs som speciellt rättvisa. Det finns därför ganska starka skäl för att skapa en institutionell ram där inte särintressen kan få alltför stort inflytande.

Skulle det nu, som CJW hävdar, finnas någon avgörande skillnad mellan löntagarorganisationer som enligt honom agerar som "vårt stora särintresse" medan det för Företagarnas Riksorganisation gäller "att vi står upp för gruppen privata företag och deras ägare, men vi gör det inte för att få fördelar på andra gruppers bekostnad". Detta resonemang förefaller mig inte så lite besynnerligt. Jag kan helt enkelt inte förstå CJWs distinktion. Antagligen beror det på att CJW har en mycket speciell normativ utgångspunkt och en alldeles speciell verklighetsuppfattning. För mig kan både löntagar- och företagareorganisationer spela en roll i en demokrati, men man ska vara medveten om att de inte företräder något allmänintresse.

På ett sätt undrar jag tom om CJW verkligen företräder sina medlemsföretag. CJW bortser helt från fördelningssynpunkter. Antag tex att det finns en marknadsimperfection och att denna skulle avhjälpas med skatt på företagets vinster. Vi skulle därför uppnå *en av många möjliga* paretoallokeringar genom att införa denna skatt. Skulle CJW som säger sig företräda allmänintresset vara för en sådan skatt?

Låt mig också avsluta med ytterligare

några allmänna kommentarer. I någon mening tycker jag att både den politiska vänstern och högern har en något underlig syn på företagare och företagandets villkor. Jag tror att ekonomiska incitament är viktiga för de som investerar i företagsverksamhet. Den ekonomiska politiken bör då gå ut på att skapa ett regelsystem som innebär att ekonomiska incitament också styr företagen mot samhälls-ekonomiskt önskvärd verksamhet, tex genom att upprätthålla en effektiv konkurrens. I någon mening kan man ju då säga att marknadsekonomi är som mest effektiv när den är anonym. Den mer anonyma marknaden kan också ha sina demokratiska poänger och är för mig mer smakfull än när enskilda företagsledare har stort inflytande över politiken. Enligt min uppfattning är detta en positiv bieffekt av internationalisering av ekonomin. På både vänster- och högerhåll finns emellertid en slags misstänksamhet mot att företag faktiskt framförallt ska försöka tjäna pengar. På vänsterhåll vill man gärna ha en politisk samtalspartner, medan man på högerhåll är intresserad av att glorifiera företagsverksamheten. Ur båda dessa uppfattningar kommer förslag om företagare som samtalspartner eller rådgivare, förslag som är mycket olyckliga. Sedan är det en annan sak att småföretagarna i Sverige kanske har missgynnats relativt de större företagen. Det behövs inga avancerade allmän jämviktsanalyser för att se att explicita eller implicita subventioner till storföretag direkt eller indirekt drabbar småföretag. På så sätt känner jag någon sympati för CJWs uppfattningar.

Referenser

- Bhagwati, JN, [1982], "Directly Unproductive, Profit-seeking (DUP) Activities", *Journal of Political Economy*, Vol 90, s988–1002.
- Magee, SP, [1994], "The Political Economy of Trade Policy", i Greenaway, D & Winters, AL, *Surveys in International Trade*, Basil Blackwell, Oxford.
- Nalin, E & Torstensson, J, [1995], "Political Systems and Distortions: An Empirical Study", *Public Choice*, under utgivning.
- Westholm, C-J, [1995], "Skilj på särintressen och gruppintressen!", *Ekonomisk Debatt*, årg 23, nr 2, s 151–153.